

DARÜLFÜNUN: İLİM VE DEMOKRASİ MÜDERRİS HÜSNÜ HAMİD (SAYMAN) BEY'İN BİLDİRİSİ

Çeviriyazı ve Sözlük: *Şeref Etker**

Fen Fakültesi Riyaziye müderrisi Hüsnü Hamid Bey (Sayman, 1891 – 28 Ağustos 1975),¹ 1915'te başladığı Darülfünun'daki öğretmenlik görevini Üniversite reformuna kadar sürdürmüştür. İstanbul Darülfünunu'na özerklik tanınan 1924 yılında Fen Fakülte'sine Reis seçilen Hüsnü Hamid Bey,² yüksek öğretimle ilgili görüşlerini *Darülfünun: İlim ve Demokrasi* (1925) başlıklı küçük bir broşürde açıklamıştır.³ Darülfünun tarihçesine katkı oluşturacak nitelikteki bu metnin bir çevirisini sunuyoruz:⁴

DARÜLFÜNUN: İLİM VE DEMOKRASİ Darülfünun, İlim ve Demokrasi Menbaidir

Son zamanlarda Darülfünuna vaki olan hücum ve tenkidler şiddet ve kesret kesbetdi. Ben, meseleyi burada yalnız işbu hücum ve tenkidlerin menbaları ve saikleri nokta-i nazarından tedkik edeceğim, sair cihetleri de ayrıca izah eyliyeceğim.

Darülfünuna hangi cihetden hücum ediliyor?

* Dr., Zeynep-Kamil Hastanesi, Üsküdar 34688, İstanbul

¹ 'Hüsnü Hamid Sayman' (Nekroloji) *Sigorta Dünyası*, c. 12, sayı 189, Eylül 1975, s. 35; O Bahadır, 'Darülfünun Fen Fakültesi Reisi Hüsnü Hamid Bey'in bir makalesi: Matematik tarihi', *Toplumsal Tarih*, c. 9, sayı 53, Mayıs 1998, s. 51-54 [*Bilim Cumhuriyetinden Manzaralar*, İstanbul, İzdüşüm yay., 2000, s. 5-8]; A. Birinci, 'Hüsnü Hamit Bey: çok meçhullü bir matematikçinin hikayesi', *Türk Yurdu*, 7. devre, c. 19 (51), sayı 142 (503), Haziran 1999, s. 13-17 [*Tarihin Gölgesinde Meşahir-i Meçhuleden Birkaç Zat*, İstanbul, Dergah Yayınları, 2001, s. 81-89]; O. Bahadır, *Cumhuriyetin İlk Bilim Dergileri ve Modernleşme*, İstanbul, İzdüşüm Yayınları, 2001, s. 32-34; M. Akbaş, 'Einstein'ın görelilik teorisini Türkiye'ye tanıtanlar (II): Hüsnü Hamid (Sayman)', *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, c. V (2003), sayı 1, s.51-68; E. İnönü, O. Bahadır, *Türkiye'de Temel Bilimlerde İlk Araştırmacılar*, İstanbul, Buke yay., 2007, s.91-96.

² İshakoğlu-Kadioğlu, S., *İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Tarihçesi (1900-1946)*, İstanbul, İ.Ü. Bilim Tarihi ve Müzesi ve Dokümantasyon Merkezi yay., 1998, ss. 14-29, 56-64, 258-259.

³ Müderris Hüsnü Hamid [Sayman], *Darülfünun: İlim ve Demokrasi*, [İstanbul] Yeni Matbaa, 1341, 11.5x16 cm, 14 s.

⁴ *Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu: Arap Harfli Türkçe Eserler (1729-1928)*, c. III, haz. M.Cunbur, D.Kaya, Ankara, Milli Kütüphane yay., 1994, s. 114 (no. 8722) ve *Eski Harfli Türkçe Basma Eserler Bibliyografyası (Arap, Ermeni ve Yunan Alfabeleriyle) 1584-1986*, CD-rom, Ankara, Milli Kütüphane yay., 2001, içinde yayının yazarı: Hüsnü Hamid (Dilgan) olarak gösterilmiş; Hüsnü Hamid Sayman ile İstanbul Teknik Üniversitesi matematik profesörlerinden Ahmet Hamit Dilgan'ın (1902-1976) adları karıştırılmıştır. A. Birinci ise, yayının adını eksik vermiş ve Hüsnü Hamit Bey'in 'matematik dışındaki sahalara dair herhangi bir neşriyatta bulunma[diğini]' ileri sürmüştür, *a.g.m.*, s. 16-17.

1°: İrtica; 2°: Cehl; 3°: Şantaj; 4°: Hased. Darülfünunu samimi olarak kimler tenkid ediyor? [5] İnkılabçılar, [6] ilim ve ahlak adına temenniyat dermeyan edenler. Şimdi şu altı nokta-i nazara göre, meseleyi ayrı ayrı tedkik edelim:

1°: İrtica

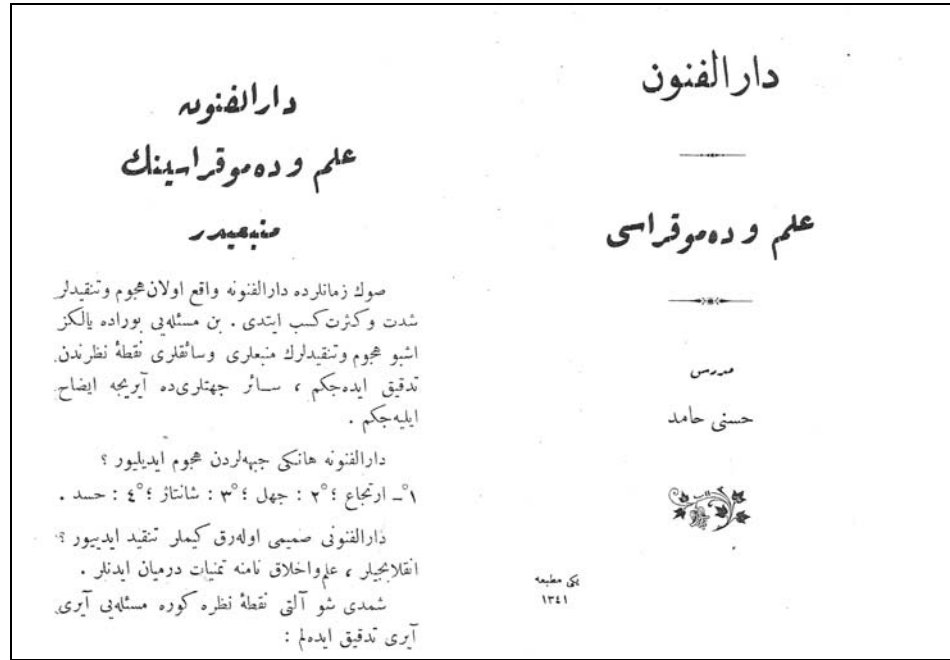
İrtica, Darülfünun'a her fırsat ve bahane ile hücum ediyor; haklıdır! Çünkü, Türkiye'de yeni hayatın fişkıracığı mahal Darülfünun'dur. Darülfünun, medreselerin yerine kaim olmuştur; Darülfünun'un yetişdireceği nesl-i ati, hiç şübhesizdir ki, yarın hortlaması melhuz olan irticam en mütecellid ve en biaman hasmı olacaktır; İstanbul Darülfünunu, Avrupa ile Asya'nın nokta-i iştiraklerinde Türk alemine ilim ve medeniyet nurunu nakledecek yegane vasıta, şekli inkılabları bir müddet sonra vakıa haline koymağa kadir olacak bir müessesedir. Elbette, irtica ve taassub bu nur ve medeniyet ocağını söndürmek ister.

Darülfünun'dan yetişecek olan nesildir ki, bugün taşkın ve şuursuz hareketleriyle⁵ gösterdiği hayatiyet sayesinde, bir gün memleketden zulmün, cehl ve taassubun, tahakküm ve tagallübün amillerini kökünden kal' edecektir; ona hücum ediyor, fakat taaruzlarını pek mahirane idare ediyor; her vasitadan istifade ediyor. Suret-i hakdan görünüyor! Lakin, bilmiyorlar ki, kendisinin memlekete davet ettiği düşmanın çizmeleri altında Darülfünun'un çiğnendiğini görerek dimağları cehennem ateşleri içinde yanmış olan müderris ve muallimler, yarınki Türk tarihine ve şark akvamının tarih-i inkişafına karşı vazifelerini müdrük bulunan Darülfünun hocaları bu akur cebhenin bütün manevralarını akim bırakmağa azmetmişlerdir. Bunlar, asırlarla ilimsiz, nursuz kalmış olan Türk milletinin askeri ve siyasi dehasını, ilim ve medeniyet sahasında inkişaf ettirmek kanaatle çalışıyorlar. Bundan zerre kadar şübhe edilmesin. İşte ötedenberi yapılmakta olan bir kısım taarruzatın mahiyeti.

2°: Cehl Cebhesi

Nur gözleri kamaşdırır; ilim cahilleri tazib eder. Osmanlı tarihinde Tanzimat'a kadar geçen devirlerin zulmeti, Tanzimat'dan sonra da ref' edilememiştir; Meşrutiyet memleketi kati olarak aydınlatamamıştır. İrtica, şantaj, hased... maksadlarına nail olmak için ceqli alet etmeğe çalışıyorlar,

⁵ Sözkonusu olay 15 Kasım 1924 günü İstanbul Tramvay Şirketi'nin [*Tramways & Electricité de Constantinople SA*] Tünel, Metro Han'daki merkezine öğrencilerin baskındır; bkz., M. Şahin, 'Darülfünun Talebe Cemiyeti önderliğinde gerçekleştirilen bir öğrenci hareketi örneği', *Tarih ve Toplum*, c.18, sayı 107, Kasım 1992, s.15-21.

Hüsnü Hamid (Sayman), *Darülfünun: İlim ve Demokrasi*

avamfiriblik ediyorlar. Müstakil her milletin bir veya birkaç darülfünunu olması lazım geldiğini bildikleri halde, bizimkini kaldırub talebimizi Avrupa'ya gönderelim diyorlar.

O halde efendiler! Bir çok müessesatı kapayınız. Avrupa'ya staj yapmağa gönderiniz! Dünyada hangi milletin müesseseleri tamdır, kusursuzdur, mükemmeldir; bütün insanıyet ne için çalışıyor? Her millet ne için çalışıyor? Tekamül etmek için! Herkes zaman ile, sa'y ile daha iyi ve daha mükemmel bir şekle girmeğe çalışıyor. Türkiye Darülfünunu, memleketin ve Cumhuriyetin sair bütün müesseseleri kadar muntazamdır. Temizdir. Çalışkandır. Hak ve vazifesini bilir. Darülfünun da, bütün Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye milleti gibi, süratle tekamül ve terakki ederek milletin alemde haiz olduğu tarihi şan ve şerefile münetasib bir mevki-i ilmi ve medeni almağa çalışıyor. Cehle karşı mücadele etmek hepimiz için borçdur. Yoksa, bunu tarihimizin bir çok safhalarında gördüğümüz gibi, gayzımıza, hırsımıza, menfaatimize alet etmeğe çalışmak büyük bir cinayettir.

3°: Şantaj Cebhesi

Her devirde ve her memleketde bulanık suda balık avlamak isteyenler mevcuddur. Doğru yoldan giderek maksadlarına nail olamayanlar, tehdid, techil, tahkir yollarını tutarlar. Şahsiyetleri meçhul bir takım aceze kendilerini

göstermek için her vasıtayı meşru bilirler. Onlar için ilim, hamiyet, namus kelimeleri bir şey ifade etmez. Bu kabil insanlar bir çok dolambaçlı ve muzlim yollardan geçerek hırslarını ve menfaatlerini tatmin etmek isterler. Yazarlar, söylerler; nazarlarında tedkik, tahkik, insaf yokdur. Bilakis, hakikati tahrif etmek, işlerine gelmiyen şeyleri başka şekil ve kalıba sokmak bir hünerdir. Bunlar en mukaddes fikir ve emelleri hırs ve menfaatlerinin aleti olarak istimal ederler. Küçük şahsiyetlerini büyük göstermek için Don Kışotluk yaparlar. Yazın bazı ormanlarda, yağmurlardan sonra, birdenbire bir çok zehirli mantarlar yetişir. İşte bir memleketde inkılab ve hürriyet havası esdiği zaman bu şantajcılar da birdenbire ortalığı kaplar. Fakat, güneşin ve hakikatin kuvvetli ziya ve harareti bu mantarları yine bir an içinde kurutur ve mahveder. Ancak enkaz kalır. Ümid edelim ki, bizde de son inkılab hadiseleri arasında neşvünema bulan bu zehirli mantarlar ve ufunetli tufeylat çabuk ortadan gaib olsunlar.

4°: Hased Cebhesi

İşte, mütearız kuvvetlerin en kesif ve en azılı cebhesi; içtimai bünyemizin en marız kısmı. Tarih tedkik edilirse bir çok eyi şeylerin hasede kurban olduğunu görüyoruz. Fakat bizde, bilhassa ilim tarihimizde elim neticeleri göze çarpar. Medreseler bu yüzden munkarız oldu. Tanzimat ve Meşrutiyet bu yüzden iflas etdi. Bu yüzden aramızda müşterek bir kuvvet ve tesanüd cari olamıyor. Bunda en ziyade iktisadi şeraitin amil olduğu kanaatindeyim. Ferdi teşebbüsümüzle istihsal sahasında muvaffakiyet gösteremiyoruz. Kolay vasıtalarla temin-i servet etmek istiyoruz. Başkalarının sa'yinin semeresine de göz dikiyoruz. Hayat-ı içtimaiyemizin her sahasında hasedin, gayzın pek büyük tahribatını görüyoruz. Memleketde şöyle bir Darülfünun teşekkül etdi. Bir kısmı buna tahammül edemiyorlar. Bunları tatmin etmek için her gün Darülfünun'dan adam çıkarub adam mı alacağız? Her Maarif Vekili değışdikçe, iktidara başka başka fırkalar geldikçe derhal ilim müesseselerini alt üst mü edeceğiz? Bu suretle başlayan bir devr-i daim memleketin ilmi namına hayırlı mıdır? Bugün Darülfünun'da hocalık eden zevat bu mevkileri zorla mı almışdır; yoksa bunlar yankesiciler midir? Ne elim sukut? Bir milletin menbaı olan koca müessese bir yankesiciler, cahiller, ehliyetsizler elinde kalmış! Yazık! Allah Allah! Bugüne kadar koca müessese-i ilmiyeyi hokkabazlar istila etmiş de kimsenin haberi yokmuş!... Zavallı Darülfünun hocaları! Bir çoklarınız ak saçlarınızla şimdiye kadar yetiştirmiş olduğunuz olduğunuz nesilden en ibtidai bir ahlak mefhumu namına hürmet beklerken maruz olduğunuz hakaret, bilmem ki biraz da sizin fazla müsamahanızın, fazla şefkatinizin, fazla tevazuunuzun eseri değil midir?

Bir çoklarınız Garb Darülfünunlarında okudunuz! Memleketde ilim yolunu, terakki yolunu, inkılab yolunu hep siz açdınız! Mektepleri dolduran hocaları, müessesatı idare eden adamları hep siz yetiştirdiniz! Maddi menfaatleri istihkar eylediniz! Bir kısmınız felsefenin derin vadilerinde, bir

kısmınız ulum-i mücerredin zahirde çorak, fakat hakikatde feyizli sahalarında dolaşıyorsunuz! Merhum Salih Zeki Bey bir gün demişdi. Hiç unutmam? ‘Bizde riyaziye ile uğraşmak körler çarşısında ayine satmak demektir’. İlim ve iktidarı umum tarafından takdir edilmiş, mazhar-ı hürmet olmuş bir zat bu derece alamet-i ye’s ibraz ederse, bilmem ki bizlere ne demek düşer. Darülfünun, Maarif Vekaletine rabt edilsin demek, kadro usul-i meş’umuna avdet olunsun demektir. Her sene lüzumsuz ve manasız bir surette liseler ve sair mektebler için tatbik edilen kadro usulünün Darülfünun’da olmaması göze çarpıyor ve bazılarını iğzab ediyor. Bu şerait dahilinde ilim nasıl inkişaf eder? İlmin inkişafı daima akan bir su gibidir. Vakit vakit onun mecrasını değiştirmek menbaini kurutmak demektir. Darülfünun hocasının aldığı maaşı bir ecnebi gazete muhabiri İngiliz parasına tahvil ediyor. En kabadayı ‘12’ İngiliz Lirası aldığını; İngiltere Darülfünun kapıcısının maaşının daha fazla olduğunu söylüyor. Göze batan bu miktar mıdır? Meclisde bütçe münakaşası olduğu sırada hücumların teksif edilmesi Darülfünun hocalarının şerait-i maddiyesinde bir salah husule getirmese, hocalar vazifelerini yine ifada devam edeceklerdir. Fakat, kitab alamayacaklar, eserlerini neşr ve tab etdiremeyecekler, seyahat-i ilmiye yapamayacaklar, hatta kendilerini bir insanın en zaruri ihtiyacını temin için lazım olan vesaitden mahrum olacaklar, ancak aldıkları parayı derslerini verebilecek kadar kendilerine kuvvet bahşedecek olan kuvvet-i layemutun teminine sarf edeceklerdir. Zararı yok! Sa’yerini nesl-i hazır takdir etmesin! Fakat onlar kanidir ki, bu memleketde nur ve hakikat güneşi doğmuştur. Fakat, henüz ziya ve harareti etrafı kaplamamıştır. Yarın her yeri tenvir ettiği ve hakikat ateşi parladığı zaman onların namları tizkar edilecek, heykelleri yarınki Türk Darülfünunu’nun dehlizlerini dolduracaktır. Harb-i Umuminin sefalet fiziolojisini, Mütarekenin ızdırab-ı manevi ve mahrumiyet-i maddiyesini duymuş kimselerin bugünkü haksız hücumlara karşı vazifelerini nasıl ifa edeceklerini, ilim cebhesinin bekciliğini ne kadar kuvvetli bir metanet ve ümid ile yaptıklarını yakından tedkik etmek mümkündür.

İnkılab

İnkılabçılar, Darülfünun’un ehemmiyet ve mevcudiyetini takdir ediyorlar. Ve ona mevki vermek istiyorlar. Fakat, bazı inkılabçılar Darülfünun’u yakından tanımıyorlar. Bir kısımları da inkılabçılık zihniyeti ile düşünerek bir cümlede ilmin bütün feyz ve bereketile taşmasını istiyorlar. Ve bazıları da muhtelif taaruzların menba ve vechelerini, vekayiin ve meşguliyetlerinin kesreti arasında tayine fırsat bulamıyorlar. Velhasıl, pek kalil bir kısmı da Darülfünun’un günün birinde belki siyasete karışarak ma’kus bir cereyana alet olacağını zannediyorlar. Fakat bu doğru değildir. Bugünkü Darülfünun, itiraf etmek lazımdır ki, böyle iddialardan çok uzaktadır. Ve yarın yine uzak kalacaktır. Çünkü, taşıdığı ilim ve hürriyet prensipleri buna manidir. Bütün memleketlerin darülfünunlarının bayraklarında heman şu üç kelime yazılıdır: İlim, Vatan,

Hürriyet. Darülfünun belki bugün isyan edebilir. Ne vakit? İlim düçar-ı taaruz olur, yani cehl ve taassub galebe gelmek isterse; vatan tehlike karşusunda bulunur, yani istilaya maruz kalırsa; nihayet, milletin hürriyet ve hakimiyeti düçar-ı tehdid olur, yani zulm ve istibdad tekrar vaziyete hakim olmak isterse! İşte o vakit bayrağında İlim, Vatan, Hürriyet kelimeleri yazılı olan ve bu kelimelerin manalarını kuvvetle idrak eden Darülfünun içtimai rolünü ve tarihi vazifesini ifaya kıyam eder. İnkılabçılarımız meseleyi bu noktadan tedkik etmek, Darülfünun’u eyi tanımak, ve onu gözbebeği telakki eylemelidir.

İlim ve Ahlak Namına Teminat

Darülfünun mabed-i ilim ve fazilet olmalıdır, diyenlerle tamamen müşterekiz. Fakat bu noktadan bizi tenkid edenler çok azdır! İlmi noksanlarımız vardır. Bunu biliyoruz; her gün ikmale çalışıyoruz! Bunun aksini iddia edebilmek için yakından tedkikatda bulunmak, ezber hüküm vermemek lazımdır. Bir de Darülfünun’un velayet ve salahiyet-i ilmiyesi olmadığını iddia edenler, Darülfünun’un bir müderrisini tenkid edecek kadar ilim sahibi olmalıdırlar. Bizce bir Avrupa Darülfünunu tarafından verilecek hüküm muteberdir. Alehtlak tenkid doğru değildir. Madde tayin edilmek suretile gösterilecek noksan ve kusurlarımızı tamir etmeğe hazırız. Bugüne kadar da yaptıklarımızın da esbab-ı mucibesini bildirmek için kafi delailimiz vardır. Darülfünun’un içtimai ve ahlaki bir nazım olması meselesine gelince; bu nokta hakkında bazı münferid ve müstesna vekayie nazaran hüküm vermek yanlışdır. Avamfiriblikdir. Gençlik, son hadisat meyanında, bizzat tecavüze uğrayan ecnebinin dediği gibi, coşgun bir nehir gibidir, bazen taşabilir. Bir de Darülfünun’un içtimai ve terbiyevi rolünü bi-hakkın ifa edebilmesi için gençleri hazırlayan mekteblerin, onları yetiştiren ailelerin hergün temasda buldukları muhitin de Darülfünun’a yardım eylemesi lazımdır. Biz vazifemizi yaptığımıza tamamen kaniiz. Bütün arkadaşlarımızın tarih huzuruna vazifelerini ifa etmiş olarak çıkacağından eminim.

Veyl! Cehl ve hasedin gayzile gözleri kararmış olan biçarelere!

1341 [1925]

EK

Hüsnü Hamid Sayman – Atatürk yazışması⁶

Reis-i cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Medeniyet-i haziranın üss-ül-esası olan ulum-i müsbetenin mu'tâları ve kat'i kelimeleri karşısında edvar-ı ibtidaiyenin hurafelerini yaşatarak Türk milletinin saf tabakasını dalalete sevk eyliyen köhne ve pes-zinde müessesatın sed ve lağvı hakkında Hükümet-i Cumhuriyemiz tarafından ittihaz buyurulan kararı Fakülte heyetimiz meserretle karşılar ve bu babda uhdesine terettüb eden vazifesinin ehemmiyetini müdrük ve ifasına mütemessik olduğunu arz ve bu vesile ile hürmetlerini takdim eyler Efendimiz.

İstanbul Darülfünun Fen Fakültesi Reisi
Hüsnü Hamid

İstanbul'da Fen Fakültesi Reisi Hüsnü Hamid Beyefendi'ye

Milletin hakiki temayül ve ihtiyacının emrettiği mukarrerat-ı ahirenin Fen Fakültesi tarafından meserretle karşılandığını müş'ir telgrafnamenizi memnuniyetle aldım. Münevver gençliğimizin teceddüd ve terakki yolundaki hareket-i milliyeye karşı gösterdiği alaka ve hassasiyete ve bu münasebetle hakkımda izhar buyurduğu hissiyata takdim-i teşekkürat eylerim.

Reis-i cumhur
Gazi M. Kemal

SÖZLÜK

Aceze: acizler, düşkünler
Akim: sonuçsuz
Akur: azgın
Akvam: kavimler, uluslar
Alelutlak: genel olarak
Amil: etken
Avamfiriblik: demogogluk
Avdet olunmak: geri dönmek
Ayine: ayna
Biaman: amansız, acımasız
Biçare: zavallı
Bihakkın: hakkıyla
Cari olmak: geçerli olmak
Cehl: bilgisizlik, cehalet
Cihet: yön

Münevver: aydın
Münferid: tekil
Müstesna: ayrıcalık gerektiren
Müş'ir: bildiren
Mütearız: karşıt
Mütecellid: yiğit
Mütemessik: sımsıkı tutan
Mütenasib: uygun
Nail olmak: ulaşmak
Nazım: düzenleyici
Nesl-i ati: gelecek kuşaklar
Nesl-i hazır: bugünün kuşağı
Neşvünema bulmak: serpilme
Nokta-i iştirak: birleşme noktası
Nokta-i nazar: bakış açısı

Dalalet: sapma, sapkınlık
Dehliz: koridor
Delaail: kanıtlar
Dermeyan etmek: açıklamak
Devr-i daim: sürekli dönüşüm
Düçar-ı taarruz: saldırıya uğramak
Düçar-ı tehdid: tehdid altında kalmak
Edvar-ı ibtidaiye: ilkel çağlar
Esbab-ı mucibe: gerekçe
Fırka: siyasi parti
Feyz: bolluk, verim
Gayz: öfke
Hamiyet: ulusal onur
Hased: kıskançlık
Hasm: düşman
Hayat-ı içtimaiye: toplumsal yaşam
İbraz etmek: göstermek
İf'a etmek: yerine getirmek
İğzab etmek: hınçlandırmak
İnkişaf etmek: gelişmek
İstibdad: baskıcı yönetim
İstihkar eylemek: küçümsemek
İstihsal: üretim
İstimal etmek: kullanmak
İttihaz buyurulmak: kabul edilmek
İzhar buyurmak: göstermek
Kaim olmak: yerine geçmek
Kal' etmek: kökünden söktüp atmak
Kalil: az
Kesbetmek: kazanmak
Kesret: çokluk
Kıyam etmek: ayaklanmak
Kuvvet-i layemut: ölüme karşıt güç
Lağv etmek: iptal etmek, kaldırmak
Mahrumiyet-i maddiye: maddi yokluk
Ma'kus: olumsuz
Mariz: hastalıklı
Mazhar-ı hürmet olmak: saygı görmek
Mecra: akarsu yatağı
Medeniyet-i hazıra: çağdaş uygarlık
Melhuz: öngörülebilen
Menba: kaynak
Meserret: sevinç
Meyan: ara
Mukarrerat-ı ahire: son kararlar
Munkarız olmak: çökmek
Mu'tâ: veri
Muteber: saygın
Muzlim: (sıfat) karanlık
Müdrük: bilincinde olmak

Nur: aydınlık
Pes-zinde: dirliğini yitirmiş
Rabt etmek: bağlamak
Ref' etmek: ortadan kaldırmak
Riyaziye: matematik
Saik: güdü
Salah: iyileştirme
Salahiyet-i ilmiye: bilimsel yetkinlik
Sa'y: emek, uğraşı
Seddetmek: kapama
Sukut: düşüş
Şerait: koşullar
Şerait-i maddiye: parasal koşullar
Taarruz: saldırı
Taassub: bağnazlık
Tagallüb: zorbalık
Tahakküm: baskı altında tutmak
Tahkik: araştırma, doğrulama
Tahkir: aşağılama
Tazib etmek: azap vermek
Teceddüd: yenilik
Techil: bilgisizlikle suçlama
Tekamül: olgunlaşma
Temayül: eğilim
Temenniyat: dilekler
Temin-i servet: kazanç
Tenvir: aydınlatma
Terakki: ilerleme
Terettüb etmek: görev düşmek
Tesanüd: dayanışma
Tizkar edilmek: hatırlanmak
Tüfeylat: asalaklar
Ufunetli: kokuşmuş
Uhde: sorumluluk
Ulum-i mücerred: soyut bilimler
Ulum-i müsbete: pozitif bilimler
Üss-ül-esas: temel
Usul-i meş'um: uğursuz yöntem
Vakıa: gerçek
Veche: yüz
Vekayi: olaylar
Velayet: erk, otorite
Vesait: araçlar
Veyl: yazık, yazıklar olsun
Ye's: üzüntü
Zahir: görünen
Zevat: kişiler
Ziya: ışık
Zulm: haksızlık, zulüm
Zulmet: (isim) karanlık

⁶ *Hakimiyet-i Milliye*, 9 Eylül 1341/1925, 20 Safer 1344, beşinci sene, numero 1522, 'Reis-i cumhur Hazretleri'nin son işaretleri' s. 1. Bu sayfanın kopyasını ileten sayın Ali Y.Baltacıoğlu'na teşekkür ederim.

Professor H.H. Sayman's declaration:
The University, Science and Democracy

Following the proclamation of the Republic, the Istanbul *Darülfünun*, which was the only university in Turkey, went through a series of changes in its organisation, staff and curricula. This reform reflected the educational policy of the Ankara government at large, and its expectations from academics. The Dean of the Faculty of Sciences Professor Hüsnü Hamid Sayman (1891-1975), an active supporter of the new policies towards higher education, published a declaration entitled *Darülfünun: İlim ve Demokrasi* (The University, Science and Democracy) in 1925, discussing of the rôle of the university in the period of social transition.